

GRUPURI DE REZISTENȚĂ ANTICOMUNISTĂ ÎN LUMEA SATULUI BIHOREAN ÎNTRE 1948 ȘI 1950

GABRIEL MOISA

După instaurarea regimului bolșevic, în România au luat ființă o serie de centre ale rezistenței anticomuniste. Zonele de munte au fost în general cele care au facilitat proliferarea unor asemenea grupuri, dar existența lor va fi mai mult sau mai puțin efemeră, consecință a faptului că au fost sistematic vânate de noul regim.

Istoriografia postdecembristă a problemei atinge o serie de aspecte cauzate de acțiuni contrare regimului în diverse regiuni ale României, mai puțin însă în cele apusene. Cu toate acestea vestul țării a intrat și el în circuitul mișcărilor anticomuniste organizate. O serie de documente ale Securității ne conving că și în Bihor au existat asemenea organizații. Informațiile inedite de arhivă pe care le punem acum la dispoziție ne permit să afirmăm cu certitudine că aici și-au desfășurat activitatea între 1948 - 1950 cel puțin trei asemenea grupuri de rezistență

O primă organizație a fost **Organizația România Independentă (O.R.I.)**. Aceasta a luat ființă, cu certitudine, cândva în cursul anului 1947, pentru că, deja în primăvara lui 1948, existența sa să fie precis semnalată de Securitate ca având centrul în Oradea. Primul ei șef a fost Nistor Bădiceanu. De la început aceasta avea ramificații într-o mare parte a județului Bihor, dar și în vestul județului Sălaj. Ca urmare a descoperirii parțiale a activității clandestine a acesteia, unii dintre fruntașii **O.R.I.**, în frunte cu Nistor Bădiceanu, au fost prinși și arestați în vara anului 1948. O parte a organizației a supraviețuit și în toamna aceluiași an s-a regrupat sub conducerea lui Vasile Furtoș, de loc din Sărsig. Punctul de comandă era tot în Oradea și avea ramificații în comunele: Sărsig, Chiribiș, Ciutelec, Varviz, Ciulești, Bogeiu, Ghida, Săldăbagiu de Barcău, Marginea, Spinuș, Cenaloș, Ciuhoiu, Hăucești, Fegernic, Sarcău, Oșorhei, Nădar, Misca, Rontău, Făncica, Abrămuț, Sfârnaș, Sălard, Bradea (?) din județul Bihor și Marca, Ip și Porți din județul Sălaj¹.

1. Arhivele Serviciului Român de Informații, *Fondul documentar, Dosar nr. 4638, f. 68* (în continuare A.S.R.I)

Primele informații despre activitatea organizației, în a doua parte a existenței sale, când în fruntea ei se găsea Vasile Furtoș, sunt cunoscute de la sfârșitul anului 1948 când, la 27 decembrie, comandantul Securității bihorene, Czeller Ludovic, emite ordine de arestare pentru 155 de persoane care ar fi aparținând acestei grupări. În Sălaj au fost arestate pe aceleași motive, ca membri ai aceleași grupări, doar 21². Erau semnalate chiar și pentru Satu Mare rețineri de persoane care au făcut parte din organizație, în număr de 28 din zona Tășnad - Carei, ceea ce dovedește că ramificațiile grupării s-au întins și în acest județ.

Informațiile ulterioare legate de mișcare se situează pe linia regrupării forțelor acesteia la nivelul comunelor mai sus amintite. 1949 a fost anul în care s-au intensificat mult acțiunile derulate de această organizație în contextul în care începând cu luna martie, în România s-a declanșat la scară națională procesul de colectivizare a agriculturii. Informațiile deținute de forțele de Securitate convergeau toate înspre dezvoltarea unor acțiuni potrivnice regimului, toate foarte bine coordonate și organizate. Primele elemente care conduc la concluzia organizării unor acțiuni în *stil mare*, au fost primite de Securitate la 11 mai 1949 când se știa deja că exista un plan în două etape pentru rezistență la colectivizare în lumea satelor³.

În prima fază urmau a se rezolva chestiunile legate de logistică prin procurarea armamentului, cu sprijinul unor ofițeri activi ai armatei române și organizarea grupurilor de acțiune, iar în a doua parte răscularea comunelor una după alta prin oamenii care făceau parte din organizație. S-a reușit atragerea la nivel local, de partea răsculaților, a unor funcționari din aparatul de stat, iar la nivel central organizația a reușit să-și apropie unele elemente din armată, grăniceri, trupe de Securitate și Miliție. La 20 iunie 1949 o bună parte a armamentului necesar desfășurării acțiunilor era procurat de la unități militare din Oradea și Marghita⁴. Declanșarea acțiunilor a fost fixată pentru 5 iulie, dată condiționată de aprobarea unor legături superioare cu Bucureștiul și a semnalelor venite de la *conducerea bandelor din munți*. Acțiunea urma a fi deci corelată cu desfășurări de forțe venite dinspre grupările din rezistența anticomunistă care își aveau spațiile de acțiune pe versantele vestice ale Apusenilor.

La 21 iunie au început preparativele pentru aplicarea pe teren a planului de acțiune convenit. Șeful **O.R.I.**, Vasile Furtoș, într-o ședință conspirativă desfășurată în casa lui Teodor Molnar din Chiraleu, membru al organizației, a hotărât constituirea echipelor de sacrificiu care vor circula prin toate satele pentru declanșarea acțiunii propriu-zise. La ședință au participat mai mulți fruntași ai mișcării care și-au luat angajamentul că vor merge acolo unde li se va ordona și vor executa întocmai planurile. A doua zi însă Vasile Furtoș a fost arestat de Securitate⁵.

2. A.S.R.I., *Fond cit., Dosar nr. 4640*

3. *Idem, Dosar nr. 4638, f. 70*

4. *Idem*

5. *Idem, f. 71*

Pe moment acțiunea părea compromisă. În aceste condiții, la 25 iulie, acasă la Nistor Pop din Sârsig s-au întâlnit câțiva frunțași ai *O.R.I.* care au hotărât amânarea declanșării acțiunii pentru 1 august 1949. S-a definitivat organizarea fiecărui grup de acțiune. În prima fază urmau a fi 5 grupuri a câte 10 oameni (acțiunea a pornit deci cu 50 de oameni, la care trebuiau apoi să se adauge locuitorii satelor) care aveau misiunea specială de a da semnalul declanșării acțiunilor în toate satele. Din aceste grupe de sacrificiu făceau parte foarte mulți studenți care se aflau în vacanță⁶. Ei trebuiau să asigure paza satelor răsculate prin constituirea unor pichete la marginea localităților pentru ca în cazul apariției forțelor de presiune să anunțe sătenii și, în măsura posibilităților, să reziste până la sosirea de întăriri din așezările amenințate.

Împrejurările au făcut ca data de 1 august să fie devansată în ceea ce privește declanșarea acțiunilor, astfel că prin 27-28 iulie acestea erau în plină desfășurare în partea de nord - est a județului, iar membrii *O.R.I.* se aflau în mijlocul violentelor evenimente care au urmat.

Altă așa-zisă organizație subversivă semnalată, care își defășura activitatea cu predilecție în partea central - sudică a Bihorului și în județul Arad era *Vlad Țepeș II*, având în frunte pe avocatul *Constantin Militaru* din Oradea⁷. Ea făcea parte dintr-o mișcare națională de rezistență cu același nume și în această situație avea strânse legături cu eșaloanele superioare din conducerea mișcării. În Bihor cei care compuneau organizația proveneau în marea lor majoritate din funcționarii aparatului de stat, ofițeri deblocați, elevi, muncitori, iar la sate mai ales dintre intelectualii comunităților locale. Ramificațiile sale cuprindeau pe lângă Oradea și comunele Vașcău, Baital (?), Beliu, Ucuriș, Lunca, Câmpanii de Sus, Leheceni, Beiuș, Marghita și Sălard. Organizația avea legături, la fel ca și cea condusă de Vasile Furtoș, cu grupurile din rezistența din munți.

În planul de acțiune ei se bazau mai ales pe acei membri ai organizației care făceau parte din cadrele armatei, în special pe cei din batalioanele de Securitate și Militie, care aveau misiunea de a nu opune rezistență la ocuparea instituțiilor. Aceași sarcină revenea și celor din aparatul de stat "*...care în plus mai aveau și misiunea de a produce sabotajii*"⁸. În planurile de revoltă ale organizației un loc important urmau să-l ocupe masele de țărani, dorindu-se antrenarea lor masivă în acțiunile preconizate, pentru a fi postate în fața trupelor de Securitate, sperându-se că acestea vor evita astfel deschiderea focului.

Cea de a treia organizație de rezistență anticomunistă a fost semnalată în zona masivelor Codru-Moma și Bihor⁹. Centre principale de aprovizionare și

6. *Idem*

7. *Idem*, f. 72

8. *Idem*

9. *Idem*, f. 71

legătură erau comunele Susag, Craiova -azi Craiva- din județul Arad, Ucuriș și Dumbrăvița de Codru din Bihor. Grupurile erau formate, conform rapoartelor Securității, din oameni politici - mai ales legionari - care se ascundeau în munți, ofițeri deblocați și intelectuali originari din localitățile învecinate cu muntele. De aici, aceștia agitau lumea satelor în speranța unei revolte.

La 23 iulie 1949, cu câteva zile înainte de dezlănțuirea acțiunilor țărănești, în zonă a avut loc o adunare organizată de unul dintre comandantii grupurilor, *Alexandru Curta*, din Chișlaca, în satul Siad, comuna Craiova (Craiva) cu circa 20 de participanți. În vederea ridicării spiritului combativ și a moralului, el le-a făcut cunoscut acestora că grupurile din munți sunt foarte bine organizate și posedă armament suficient pentru o rezistență de lungă durată. *Alexandru Curta* le-a trasat ca sarcină țăranilor să se împotrivescă predării cotelor de cereale și "*...să-și ia inima în dinți și să lupte cu hotărâre împotriva acelor care ar vrea să le ia grâul*"¹⁰. La plecare le-a promis celor prezenți că prin 27 iulie va veni împreună cu un maior din *bandă* pentru a fixa detaliile acțiunii. Pentru aceasta însă trebuie să fie prezenți la întâlnire cât mai mulți oameni. Misiunea lui *Alexandru Curta* era de a organiza satele începând cu Chișlaca până la Hodișel.

În acest timp toți fugarii din pădure aveau ordine precise care constau în apropierea fiecăruia de satul natal pentru a pregăti pe oameni, iar intelectualii de satele unde au funcționat pentru a contacta pe cât mai mulți locuitori și a-i agita împotriva noii ordini politice din țară, susținând iminenta izbucnire a unei *revoluții*. La 24 iulie 1949 în comuna Ucuriș, acasă la Ioan Mateoc, doi membri din rezistența montană au adunat circa 40 de săteni, în majoritate foști legionari și membrii ai cultului baptist, pentru a se pune de acord vizavi de desfășurarea ulterioară a acțiunilor, îndemnându-i de asemenea să refuze predarea cotelor către stat. Pentru a pregăti cum trebuie acțiunile, câte doi membri din rezistență s-au deplasat spre alte 10 sate din zonă spunându-le oamenilor că "*...acum este momentul prielnic să se ridice și să dea lovitura de grație Guvernului din R.P.R*"¹¹. După ce aceștia și-au îndeplinit misiunea s-a observat o recrudescență serioasă a acțiunilor țărănești mai ales în Batăr, Tăut, Talpoș și Ucuriș din județul Bihor și Berechiu, Șomoșcheș și Apateu din Arad.

După cum se poate lesne sesiza, rapoartele forțelor de represiune semnaleză în anii 1948 - 1950 existența a nu mai puțin de trei grupuri de rezistență la nivelul județelor Arad, Bihor și Sălaj. Toate își încep activitatea cândva la sfârșitul anului 1947 - începutul anului 1948, în condițiile în care în România sunt demolate pas cu pas toate formele de existență democratică. Eliminarea ultimului element de viață democratică românească interbelică la sfârșitul anului 1947, instituția monarhiei, coroborată cu intensificarea terorii

10. *Idem*

11. *Idem*, f. 72

comuniste pe toate palierele vieții au fost probabil la nivelul întregii țări fermentul care a condus la organizarea rezistenței anticomuniste. În acest context și în partea de vest a României avem de a face cu acțiuni organizate îndreptate împotriva noilor reglementări din societate, evident străine de ființa românească.

Fiecare din cele trei grupuri de acțiune își avea propria sa identitate. În primul rând zonele în care acționau erau diferite sau se întrepătrundeau arareori.

Grupul *Bădiceanu - Furtoș* acționa în partea de nord a Bihorului, vestul Sălajului și sud-estul județului Satu Mare. Membrii săi proveneau cu predilecție din rândurile țărănimii înstărite de la sate - așa numita chiaburime. Aceasta nu a exclus prezența în rândurile organizației și a unor funcționari, militari deblocați sau studenți aflați în vacanță.

Grupul condus de avocatul *Constantin Militaru* acționa în schimb, conform rapoartelor informative, mai mult în zona centrală și sudică a județului. În mare majoritate cei care compuneau organizația erau intelectualii din lumea satelor și Oradea, muncitori și ofițeri deblocați. Desigur, printre membri regăsim și alte categorii sociale.

În fine, cea de a treia organizație, care avea ca lider printre alții pe *Alexandru Curta*, acționa în zona montană sud-vestică a Bihorului și nord-estul județului Arad. Aproape fără excepție grupul era format din foști ofițeri, fruntași maniști și membri ai defunctei mișcări legionare care s-au refugiat în munți și au încercat să reziste cu arma în mână împotriva regimului comunist.

Spațiile de acțiune și componența socială a acestor trei grupuri de rezistență le individualizează pe una în raport cu cealaltă. Cu toate acestea modul de acțiune și mai ales intervalul de timp în care au început să-și facă simțită prezența ne fac să credem că se găseau în permanentă legătură. Toate își încep preparativele serioase de acțiune prin mai - iunie 1949 iar revoltele propriu-zise sunt declanșate concomitent pe cuprinsul celor trei județe în a doua jumătate a lunii iulie.

Concluzia care se desprinde de aici este că existau legături serioase în ceea ce privește coordonarea acțiunilor celor trei grupuri de rezistență care se înțeleșeseră probabil vizavi de eventualul sprijin pe care ar urma să și-l acorde.

În ceea ce privește apartenența politică a membrilor acestor grupuri de rezistență este mai greu de dat un verdict definitiv pentru că rapoartele informative ale Securității vorbesc prea puțin și doar tangențial despre aceasta. Ceea ce este cert din acest punct de vedere, conform rapoartelor informative, este faptul că între cei care s-au ridicat împotriva regimului găsim foști legionari și membri ai dispărutului P.N.Ț - Maniu. Toți însă erau numiți generic cu termenul de *bandiți*.

Se poate spune, cu siguranță, că una dintre cauzele revoltelor din vara lui 1949 din Bihor a fost consecința a activității duse de aceste organizații în lumea satelor, iar declanșarea simultană a revoltelor ne demonstrează că oamenii dădeau ascultare șefilor acestora având încredere în afirmațiile și imboldurile lor. În

fruntea acțiunilor se vor găsi de cele mai multe ori persoane înregimentate în aceste grupuri de rezistență care au profitat și de strângerea cotelor, exorbitante pentru gospodăria țărănească, într-o perioadă în care războiul mondial și-a lăsat serios amprenta asupra nivelului de trai al tuturor categoriilor sociale și a țărănimii în particular. Desfășurarea evenimentelor va demonstra acest lucru.

ANTICOMUNISTS GROUPS IN THE RURAL WORLD OF BIHOR (SUMMARY)

In the period 1948 - 1950, a number of resistance organizations appeared in the west part of Romania. The reports of Securitate pointed out three such groups in the districts Arad, Bihor, Sălaj. All these groups began their activity at the end of 1947 and the beginning of 1948. Each of these resistance movements had its own identity.

First of all, the areas of action were different for each of them.

The group Bădiceanu - Furtoș acted in the north of Bihor, the west of Sălaj and south-east of Satu Mare. Its members came mainly from the well-of peasantry the so called kulaks, but also from office workers, the clear-away militars or students in holiday.

The group leded by Constantin Militaru acted mainly in the central and south areas of the country, according to the raports. The members of the organization came from the intellectuals from Oradea and neighbouring villages, office workers and clean-away militars, but we could also find here other social categories.

The third organization, leded by Alexandru Curta acted in the mountain area from south - est of Bihor ond north-est of Arad. The group was formed almost entirely by the ex-members of the legionary movement.